

ԿՐՈՆԱԿԱՆ (ԴԱՍԵՐ ԱԽԵՏԱՐԱՆԷՆ)

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

«Երանի՜ խաղաղութեաց, զի նոյա
որդիք Աստուծոյ կոչեցցին»
(Մատթ. Ե. 9):

Խաղաղարարաց է ուղղուած եօթներորդ
Երանի՜ն: Խաղաղութիւնը ամէնէն զիւրահաս-
կնալի բառն է լեզուներու մէջ. և սակայն
ամէնէն դժուար, և, և թէ կ'ուզէք, ամէ-
նէն դժբախտ իրականութիւնն է այդ զիւ-
րահասկնալի բառին նշանակութեան և
ոգուցն չգործադրուիլը մարդկային ընկե-
րութեան մէջ: Եւ թերեւս ասոր պատճառը
այն է որ անվերապահ սիրով և թանկա-
զին զոհողութիւններով միայն կարելի է
իրագործել խաղաղութիւնը. պայմաններ
որոնք ընդհանրապէս կը պակսին մարդոց:
Միւս կողմէն աշխարհի խաղաղութեան
համար մարդոց կողմէն յայտնուած բազ-
մանքներ և առ Աստուծոյ մատուցուած
ազօթքներ չատ հին են. կարծես թէ մի-
այն Աստուծոյ զործը եղած ըլլար հսկել
աշխարհի խաղաղութեան, իսկ մարդոց զոր-
ծը եղած ըլլար միշտ վրդովել աշխարհի
խաղաղութիւնը, առանց պատասխանա-
տուութեան և առանց պատուհասի: Այդ
պատասխանատուութիւնը կ'զգայ կոր ար-
դի քաղաքակրթութիւնը: Այնպէս որ այս
պահուս պետութիւններն ու կառավարու-
թիւնները զբաղեցնող ամէնէն կենսական
և տիրական խնդիրն է աշխարհի խաղա-
ղութեան խնդիրը: Մեծ և աշխարհաւեր
պատերազմը ցոյց տուաւ թէ բռնութիւնը,
զէնքը չեն որ պիտի երաշխաւորեն աշ-
խարհի խաղաղութիւնը, որ միշտ կը վեր-
դովի պետութիւններու շահերուն և փա-
ռասիրութիւններուն իրարու ընդհարումին
հետեանքով: Պատերազմը այնպիսի վիճակ
մըն է որ մարդկութեան ոգին կ'ըմբոստա-
նայ նոյն իսկ ատոր գաղափարին զէմ:
Դրիստոնէութեամբ ազնուացած ազգեր և
ժողովուրդներ մանաւանդ ամէնէն բուռն
բողոքները կը պոռթկան ընդդէմ պատերազ-
մի, այնպէս որ այսօր իրականութիւն մըն
է այլեւս Միաշուն Դատարանի մը հաստա-
տութիւնը Միջազգային Արդարութիւնը

պաշտպանելու համար: Այս Դատարանը
Արդարութեամբ պիտի պաշտպանէ խաղա-
ղութիւնը, այսինքն՝ ազգեր երբ իրարու
հետ խնդիրներ ունենան, զայն պաշտպա-
նելու համար այլեւս զէնք պիտի չքաշեն
իրարու դէմ, այլ պիտի դիմեն այդ Դա-
տարանին և պիտի ընդունին ու պիտի
յարգեն անոր կողմէն տրուած վճիռը և ե-
ղած կարգադրութիւնը:

Եթէ խաղաղութիւնը պիտի պաշտպա-
նուի արդարութեամբ. ասիկա կը նշանա-
կէ թէ անարդարութիւնն է որ կը վրդովէ
խաղաղութիւնը:

Մենք չորրորդ Երանի՜ի վրայ խօսելու
ատեն բացատրեցինք թէ ի՞նչ է Արդարու-
թիւնը (Սիւն, 1929, էջ 230-33): Այս տեղ
սաշափը միայն պիտի յիշեցնենք թէ ար-
դարութիւնը կատարեալ ըլլալու համար
պէտք է ըլլայ աստուածային, կատարեալ
չէ՛ անհատական կամ մարդկային արդա-
րութիւնը: Այս է պատճառը որ մարդը
ընդհանրապէս կը փնտռէ իր անձնական
շահերը և ոեւէ կերպով կ'անտեսէ իր եղ-
բոր շահը և նոյն իսկ իրաւունքը, և ահա
խաղաղութիւնը կ'սկսի վտանգուիլ երկու
անձերու միջեւ: Հիմայ այսպիսի երկու
անձերու տեղ դրէք երկու կամ աւելի ազ-
գեր, և կրնաք երեւակայել խաղաղութեան
վրդովման համեմատական չափն ու ծաւալը:

Երբ կ'որհամարհուի Արդարութիւնը և
կ'ուրացուի ոեւէ կերպով և կը վրդովի
խաղաղութիւնը, ասոր արդիւնքը կ'ըլլայ
կոխ և պատերազմ. այսինքն ո՛չ միայն
արիւն կը թափուի, այլ նաեւ կը գործա-
դրուին փնտսերու, աւերներու, ապակա-
նութեան և փճացման ամէն կերպերն ալ:

Այս առիւթի իրականութիւններուն ա-
ռաջը խաղաղարարներ միայն կրնան առնել:

Եւ մարդկային ընկերութեան մէջ խա-
ղաղարարները երրորդ անձեր չեն միայն.
այլ նաեւ մենք և զուք: Եօթներորդ Երա-
նի՜ն միայն չուղղուիլ անոնց որ երկու
անհաշտ ու կռուող անձերը կը հաշտեցը-
նեն և կը հաստատեն խաղաղութիւնը ա-
նոնց միջև, այլ նաեւ կ'ուղղուի անհաշտ-
ներուն և կռուողներուն, որպէս զի ուղ-
ղակի իրենք, մէկը կամ միւսը, տեղի տան
և խաղաղութեամբ կարգադրեն կաղու-
կուլին առարկայ խնդիրը:

Ասիկա, սակայն, պէտք է խոստովանիլ

առանց այլևայլի, թէ այնքան ալ զիւրին գործ մը չէ: Վասն զի զիւրացնութեան համահաւասար հոգեկան քաջութիւն մըն է զսպել ինքզինքը, Արդարութեան եւ խաղաղութեան սիրոյն, եւ պաղարկենով գործել: Անուրանայի իրողութիւն մը մատնանիշ բրած պիտի ըլլանք այս անգամ ալ զիտել տալով թէ վերջապէս մարդ արաբածը, դեռ ինքզինքը չէ ձերբազատած իր գազանային բնազդներէն: Յաճախ այդ բնազդներն են որ մարդը կը հանեն մարդկութենէ: Ինչպէս փիլիսոփայութեան եւ գիտութիւններու նպատակը եղած է մարդուն ազնուացումն ու յառաջացումը, այսինքն՝ անոր անասնային եւ գազանային վիճակներէն ձերբազատումը եւ բարձրացումը, նոյնպէս Աւետարանին նպատակը եղած է մարդուն ազնուացման եւ յառաջացման աստիճանը այդքան բարձայնել որ ան կարենայ հասնիլ աստուածային կատարելութեան:

Արտի սրբութեան վրայ խօսելու ատեն զիտեցինք որ մարդը հոգեկան եւ կրօնական այդ վիճակին մէջ կրնայ տեսնել Աստուածը. խաղաղութեան արդիւնքն ալ պիտի ըլլայ աստուածորդութիւն. ըստ իս, Աստուածը տեսնելու կատարեալ եւ ապահով վիճակ մը: Քրիստոնէական կրօնքին հիմը սէր է, եւ սէրը աստուածային է, կամ նոյն ինքն Աստուածն է եւ ապացոյցը Աստուծոյ զոյութեան եւ յայտնութեան: Արդ՝ Սիր, Արդարութիւն, Խաղաղութիւն այնպիսի հոգեկան իրողութիւններ են որ զիրար կը բացատրեն, հետեւաբար ասոնք իրարմէ տարբեր իրողութիւններ չեն: Վերջո՛ւր սէրը, չէս կրնար արդար ըլլալ. կարելի չէ խաղաղութեան վրայ խօսիլ եւ խաղաղ ըլլալ առանց արդարութեան:

Խաղաղութիւնը հիմն է անձնական եւ ընկերային բոլոր յառաջդիմութիւններուն, քաղաքակրթութեան բոլոր երեւոյթներուն եւ արդիւնքներուն, նոյն իսկ կրօնքին ճշմարիտ հասկըցողութեան եւ իրազօրման: Դիտեցէք իր սրտին եւ մտքին հանգիստը խռոված մարդ մը, այն ատեն կը հասկընաք թէ ի՛նչ կը նշանակէ խաղաղութիւն:

Երբորդ Թագաւորութեանց ԺԹ. գլխին մէջ իմաստալից եւ զմայելի պատկեր մը կայ, Եղիա Մարգարէ թափառական կը չըջի Բեկարեկի սարսափէն. կորսնցուցած է իր

սրտին ու մտքին հանգստութիւնը: Աստուծոյ նախանձով կրակ կտրած մարգարէ մըն է Եղիա. բայց Աստուած անոր կը յայտնուի ո՛չ մարիկին մէջ, ո՛չ երկրաշարժի զարհուրահանքին մէջ, այլ մեղմ օդի անուշութիւններուն մէջ: Բացարձակ խաղաղութեան գրաւիչ պատկեր մը:

Մարդիկ բռնի ուժով չէ որ պիտի շահին իրենց իրաւունքը: Պատերազմները խափանելու համար ձեռք առնուած միջոցներ, Աւետարանի սկզբունքներուն փառաւոր յաղթանակներն են: Կարելի է ըսել որ 2000 տարիներէ ի վեր մարդկութիւնը դեռ նոր սերտած է Աւետարանին դասը, սիրոյ, արդարութեան եւ խաղաղութեան շուրջ:

Անոնք որ խաղաղարար են եւ կ'աշխատին խաղաղութեան համար, պիտի կոչուին Աստուծոյ որդիներ. այսինքն՝ ո՛չ միայն պիտի տեսնեն զԱյն, այլ նաեւ որդիական կապ մը պիտի ունենան Անոր հետ:

Ս. Ներսէս Շնորհալի, Խթներորդ Երանկի վրայ խօսելով աս' մտքով կը խորհրդածէ. առաջին եւ բուն խաղաղութիւնը այն է որ մարդը ուզէ իր հոգին եւ մարմինը, եւ իր հոգին իշխէ մարմնի վրայ. եւ թէ մէկը կրնայ այսպէս թէ՛ ինքզինքը կրթել եւ խաղաղացնել եւ թէ՛ ուրիշներուն ալ սորվեցնել ասիկա, ան է որ կրնայ արժանապէս կոչուիլ Աստուծոյ որդի. որովհետեւ նոյն ինքն Աստուածորդին ալ, Տէրն մեր Յիսուս-Քրիստոս, այսպիսի խաղաղութեան մը միջնորդ եղաւ. եւ այս խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար աշխարհ եկաւ, եւ անոր խաղաղարարի պաշտօնը անոր ծննդեան ատեն է որ հրեշտակային երգերով հռչակուեցաւ երկրի վրայ: Եւ ինչպէս որ ինքն Որդի Աստուծոյ է, նոյն կոչումը կը խոստանայ անոնց որ իրեն նման խաղաղարար պիտի ըլլան: Հետեւաբար անոնք որ ատելութեան հիւանդութիւնը թէ՛ իրենց ներսէն եւ թէ՛ ուրիշներու մէջէն դուրս կը հանեն եւ խաղաղութեան կապով մարդիկը կը կապեն իրարու, ստուգիւ աստուածային գործ մը կատարած կ'ըլլան. ասոր համար է որ խաղաղարարը կը նմանի Աստուծոյ որդւոյն եւ կը կոչուի որդի Աստուծոյ:

Միւս Երանկներէն աւելի գերազանց է այս առաքինութեան (խաղաղարարութեան)

յաղթանակը. որովհետեւ ատոնց պարգևե
կամ վարձք կը խոստանայ. իսկ ասոր մէջ
նոյն ինքն խաղաղարը որդին կ'ըլլայ պար-
գեններ տուող Աստուծոյն:

Ատուգիւ մարդիկ որչափ մեասներէ եւ
վտանգներէ զերծ պիտի մնային եթէ խա-
ղաղութեան ողբով թրծուած ըլլային:

Ատեղութիւնը, չահախնդրութիւնը, դա-
ւըն ու նենգը, կեղծիքը եւ շողմքը պիտի
գաղթէին. անհատներ վճիտ խիղճ մը պի-
տի ունենային արեւի պէս. ընտանիքներու
միջնորդը պիտի ըլլար ջինջ երկինքի նման
պայծառ եւ լուսաշող. Բրիտանոսի եկեղեցին
պիտի հանդիսանար անառիկ ամրոցը հո-
գեկտն հարստութեան. ընկերային հաստա-
տութիւններէն պիտի բխէր կեանքի օրհ-
նութիւնները եւ մարդկութիւնը, պիտի
ուսճանար խաղաղութեան անսպառ բա-
րիքներու վայելչութեան մէջ:

Ի դուր տեղ չէ որ Բրիտանոսի եկեղեցւոյն
մէջ ամէն օր եւ ամէնէն շատ եռադարձիւն
է որ կը յեղշուի:

Եռադարձիւն տեղեկութիւն:

Երանի՜ խաղաղարարներուն, որովհետեւ
անոնք պիտի կոչուին Աստուծոյ որդիներ:

Բ. Ե.

ՇՈՄԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԻՆ ԵՒ ԱՐԳԻ ՀՐԷԻՅ ՔՈՎ

Ա. Մովսիս մեծ օրը կամ Քաւութեան Տօնը:

Քաւութեան տօնը, որ կը կատար-
ուէր եօթներորդ ամսուն (Թշրի = Սեպ-
տեմբեր — Հոկտեմբեր) տասներորդ օրը,
պարզապէս կը կոչուէր նաեւ Մովս: Ինչպէս
հրէական ամէն տօները՝ Քաւութեան Տօնն
ալ կը սկսէր նախընթաց օրուան արեւը
մարը մտնելուն, ու կը տեւէր մինչեւ յաջորդ
օրուան իրիկունը: Տօնն ու Մովսը միեւնոյն
տեղութիւնն ունէին: Քաւութեան Տօնը
«Շարթ շարթութեան» էր ու բացարձակ
հանգիստի օր մը (Ղեւտ. ԺԶ. 31): Քա-
հանայապետը այդ տոթիւ կը հագնէր ճեր-
մակ կտաւէ զգեստներ ու ինք միայնակ կը
մտնէր Սրբութիւն Սրբոցը ու կը սրբէր
զայն, ինչպէս նաեւ կը սրբէր Սրբութիւնն

ու Զոհադործութեան Սեղանը. ապա ձեռ-
քերը կը դնէր քաւութեան նոխարին վրայ
որ իր վրայ կը կրէր ամբողջ ժողովուրդին
մեղքը:

«Լիկեմք զանձինս ձեր», ըսած էր
Սուրբ Գիւրքը (Ղեւտ. ԺԶ. 29): Ուստի ի
նշան ապաշխարութեան անձներնին կը զըր-
կէին ոչ միայն ուտելիքէ, այլ նաեւ կեանքի
ամէն հաճոյքներէ — լողանք, օծում, մու-
ճակներ հագնել, եայլն: Ներքին ու ար-
տաքին ապաշխարութեան այս տօնը, ու-
րուն շնորհիւ մեղքերու քաւութիւն կ'ըն-
դունուէր եւ որ մաս կը կաղմէր Հին Օրէն-
քի խորհուրդներուն, իր նմանը չունէր
բնաւ հեթանոս կրօնքներուն մէջ, ուր օ-
րինական մաքրութիւնները արտաքին ձե-
ւակերպութիւններ էին միայն:

Մինչեւ գերութեան վախճանը այս Մո-
մէն զատ չկային ուրիշ պարտաւորիչ ծո-
մեր: Հիմակուան Հրեաներուն քով ալ միակ
պարտաւորիչն է այս Մովսը: Անոնք խըս-
տիւ կը պահեն Բիվիուր (Տօն Քաւու-
թեան) ու անկէ անբաժան հանդիսա-
ւոր ծովս՝ ժողովուրդին հաղորդակցու-
թենէն կտրուելու երկիւղով. «Ամենայն
անձն որ ոչ խոնարհեցի յաւուր յայնմիկ,
սատակեցի ի ժողովրդինէ իւրմէ» (Ղեւտ.
ԻԳ. 29): Սակայն հիմա չկան այլեւ ո՛չ
քահանայապետ, ոչ Սրբութիւն Սրբոց,
ուր կը տարուէր զոհուած ցուլին ծխացող
արխնը, եւ ոչ քաւութեան նոխար: Ատոնց
տեղ կը բռնեն քահանաներուն ապաշխա-
րութեան աղօթքներն ու ծումապահու-
թիւնը:

Համեմատաբար հին ծէս մը, պահուած
տակաւին քանի մը հրեայ համայնքներու
մէջ, որոնք հոգիներու հետ հաղորդակցու-
թեան մէջ ըլլալ (cabale) կը կարծեն ինք-
զինքնին, քաւութեան նոխարը կը փոխա-
րինէ աքաղաղով մը ու հաւով մը: Այր մար-
դիկը աքաղաղը կը բռնեն ձեռքերնին ու
կինները՝ հաւը, կը դարձնեն զանոնք, ու ա-
նոնց գլուխները երեք անգամ իրարու կը
զարնեն ու կ'ըսեն. «Ահա՛ իմ ներկայա-
ցուցիչս, ահա՛ փոխանորդս, իմ քաւու-
թիւնս: Թո՛ղ ասիկա մեռնի ու ես երկարա-
կեաց ըլլամ եւ խաղաղ ու բարի կեանք մը
ունենամ» (Joseph Bonsirven, Sur les Rui-
nes du Temple, էրևս 238):

Հիմակուան այն Հրեաները, որոնք